

İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti

Yirminci yüzyılın başında politik iktidarla bütünleşen burjuvazinin Orta Doğu politikası ve Osmanlı Devleti'ne yaklaşımı çok değişmişti. Tekelci sermayenin devlet mekanizmasına tamamen egemen olduğu Batılı ülkelerin dünya pazarlarından daha fazla pay alma savaşımının yol açtığı Birinci Dünya Savaşı'nın içinde İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ni ekonomik nüfuz bölgelerine ayırarak bölüştüler. Yunan burjuva sınıfı İngiliz emperyalizmiyle birlikte hareket ederken, Megali İdea ile maskeleydiği ekonomik taleplerini gerçekleştirmek istiyordu. Bu burjuva sınıfı kurtuluşu Türkiye'nin batısındaki zengin ekonomik varlığın Yunanistan'a katılmasında görüyordu. Bu bağlamda Paris Barış Konferansı'nda Yunan Başbakanı Venizelos asılsız tarihî, kültürel, etnik ve dinsel gerekçeler öne sürerek iddialarını ispatlamaya çalıştı. Batı Anadolu halkının çoğunluğunu Rumların oluşturduğunu iddia ediyor ve gerçekte bağdaşmayan nüfus istatistiklerini gösteriyordu. Batı Anadolu'yu Helen ülkesinin vazgeçilmez bir parçası olarak görüyordu. Paris Barış Konferansı'nın 10 Mayıs 1919 tarihli toplantısında Yunanlıların İzmir'i İtilaf Devletleri adına geçici olarak işgal etmesine karar verildi. Bu kararın çıkmasından çok önce İzmir ve çevresinin Yunanlılara verileceği haberinin duyulması ve Rum taşkınlıkları, bu bölgede Türk'ün hakkını koruyacak cemiyetlerin kurulmasını, İstanbul hükümeti ve padişah Vahdettin'in kayıtsız davranışları nedeniyle zaruri kılıyordu. Böyle bir ortamda Moralızade Halit ve Nail Beylerin girişimiyle İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye cemiyetinin nizamname ve dilekçesi İzmir Valisi Tahsin (Uzer) Bey zamanında 23 Kasım 1918'de vilayete verilmiştir. Kimi kitaplarda ise cemiyetin 1 Aralık 1918 tarihinde kurulduğu belirtilmektedir. Cemiyet, Wilson Prensipleri esasî dâhilinde ve ilmî nitelikte çalışmalar yapmak amacıyla kurulmuştu ve Mondros Mütarekesi'ni takiben kurulan ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti idi. İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin kuruluşuna ilk tepki Hürriyet ve İtilaf Partisinden geldi. Bu parti, cemiyeti Bolşeviklik ve İttihatçılık ile suçladı. İzmir Valisi Ethem Bey zamanında çalışmalarında bir durgunluk dönemi yaşayan cemiyet, Nurettin Paşa'nın valiliği döneminde önemli destek görmüştür. İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti Vali Nurettin Paşa'nın desteği ile İzmir, Denizli, Aydın, Muğla, Manisa ve Balıkesir vilayetlerinin delegelerinden oluşacak bir kongrenin İzmir'de toplanmasına karar verdi. Cemiyet, kongreden önce 13 Mart 1919 tarihinde bir toplantı yaptı. Bu toplantıda İzmir'in Türk olduğu, Türk kalacağı üzerinde duruldu. Üç maddelik bir nota İzmir'deki İtilaf Devletleri temsilcilerine verildi. Bu notada İzmir ve Aydın vilayetlerinin yabancı egemenliğine giremeyeceği hususu dile getiriliyordu. Cemiyet, çevre il ve ilçelerin belediye başkanlarını, müftülerini her ilden dört, ilçelerden ise iki delegeyi kongreye katılmak üzere İzmir'e davet etti. İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin Büyük Kongresi 17 Mart 1919 tarihinde Beyler Sokağındaki Millî Sinema'da toplandı. Kongre, başkanlığına İzmir Belediye Başkanı Hacı Hasan Paşa getirildi. Kongre üç gün devam etti. Cemiyetin yeni yönetim kurulu kongre tarafından saptandı. Cami Bey, Genel Kâtipliğe, Halit Moralızade ise Veznedarlığa getirildi. Kongre tarafından hazırlanan ve İstanbul'daki İtilaf Devletleri Yüksek Komiserlerine 20 Mart 1919 tarihinde telgrafla bildirilen dört maddelik notada; İstanbul'un eskisi gibi Osmanlı başkenti olarak kalması isteniyor, Batı Anadolu kıyılarında Türklerin nüfus itibarıyla %80, emlak ve arazi bakımından %95 gibi ezici bir çoğunluğa sahip oldukları belirtiliyordu. Yine bu notanın dördüncü maddesinde, Türk milleti geleceğini tehdit eden tehlikeler karşısında sükûnetini elden bırakmayarak varlığını koruma kaygısıyla hakkını eylemli olarak savunma mecburiyetine düşmeyeceğini ümit etmektedir, deniliyordu. İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin topladığı büyük kongre, sonuçları ve delege sayısı göz önüne alındığında, Vilayât-ı Şarkiye Cemiyeti'nin Trabzon ve Erzurum Kongreleri'nden sonra en büyük kongre özelliğine sahiptir. İzmir'in işgalinden sonra çalışmalarını İzmir'de devam ettirmesi olanaksız hâle gelen cemiyetin çalışmalarını İstanbul'da devam ettirmesine 16-25 Ağustos 1919 tarihleri arasında çalışmalarını sürdüren Alaşehir Kongresi'nde karar verildi. İlhak-ı Redd Heyet-i Milliyesi ile birleşmesi Alaşehir

Kongresi'nde benimsenen İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nin yeni yönetim kurulu da belirlendi ve Cami Bey Genel Kâtipliğe getirildi. Bu arada cemiyetin merkezinin İzmir'den İstanbul'a nakledilmesi de kararlaştırıldı. İstanbul'da Cağaloğlu'na yerleşen cemiyet, İstanbul basını ile iyi bir ilişki içine girmiştir. İstanbul'daki faaliyetleri, Alaşehir Kongresi'nde alınan kararları takiben hızlanmıştır. İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin Kuvvâ-yı Milliye ve Ankara ile olan haberleşmesini Cami Bey sağlıyordu. İstanbul'daki faaliyetlerini ise Moralızade Halit Bey yönetiyordu. Cemiyetin propaganda ve yayın şubesi, hazırlayıp dağıttığı pek çok yayın ile Türk milletinin de diğer milletler gibi yaşamaya hakkı olduğunu anlatmayı önemli bir görev saymıştı. Tasvir-i Efkâr, Akşam ve Yenigün gazetelerinin desteğini gören cemiyetin istihbarat şubesi, Redd-i İlhak cemiyetleri ve işgal bölgesiyle bağlantı kurmuş, çeşitli kaynaklardan sağladığı bilgileri bunlara bildirmiştir. Cami ve Ragıp Nurettin Beyler, Batı Anadolu'daki Kuvvâ-yı Milliye ile ilgili gelişmelerden İstanbul basınına bilgilendirmişlerdir. Smyrne Turque (Türk İzmir) adıyla bir broşür yayımlayarak İstanbul, Avrupa ve özellikle Paris Barış Konferansı çevrelerine dağıtmıştır. Cemiyet, çok sayıda silah ve cephanenin İstanbul'dan Anadolu'ya kaçırılmasında gizli teşkilatlarla iş birliği yapmıştır. Yunan işgali nedeniyle Batı Anadolu'dan göç eden yüz kırk bin göçmene sahip çıkan İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti, yardım için bölgeye Hilâl-i Ahmer (Kızılay) heyetlerinin gönderilmesini sağladı. Aynı zamanda 23 Kasım 1919 tarihinde İstanbul'da bütün fakülteler dersleri tatil etmiş, öğretim elemanları ve öğrenciler üniversite (Darülfünun) de toplanmışlar, toplantıda Kızılay İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti ile Muhacirin Umum Müdürlüğü'nün raporları okunmuştu. Her fakülte, dekan ve öğrencilerinden oluşan dokuz kişilik bir yardım komitesi kurmuştu. Bu sayede cemiyet, İstanbul'da kendilerine başvuran birçok Anadolu yetim, göçmen ve işsize yardım etmeye çalışmıştır. Cami Bey, Cemiyet adına Mustafa Kemal Paşa'ya 31 Aralık 1919'da çektiği telgrafta; yerli Rumların İzmir'in Yunanistan'a katılmasını hızlandırmak amacıyla bağımsız bir hükûmet oluşturmaya çalıştıkları istihbaratının alındığını belirtiyor, katliamlar hazırlandığına dikkat çekiyordu. Ayrıca, İzmir'in Yunanistan'a katılmasının gizlice planlandığının yer aldığı ikinci bir telgrafı Cami Bey 31 Ocak 1920 tarihinde Mustafa Kemal'e göndererek, İtilaf Devletleri adına yapılan işgalin yağma ve katliamdan başka bir sonuç vermediğinin protesto edilmesini istemiştir. Bir süre sonra cemiyetin yönetim kurulu üyeleri Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılmışlardır.

İzzet ÖZTOPRAK

KAYNAKÇA

ÇAPA, Mesut, "İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S 21, Ankara-Temmuz 1991.

MORALI, Nail, **Mütarekede İzmir Olayları**, Ankara 1973.

MORALI, Nail, **Mütarekede İzmir, Önceleri ve Sonraları**, İstanbul 1976.

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, I. Cilt, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)**, İstanbul 1952.

18/04/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/izmir-mudafaa-i-hukuk-i-osmaniye-cemiyeti/?pdf=3558> adresinden erişilmiştir